

Projectplan

Stimulering soorten van het agrarisch landschap 2017-2019 *Optimaliseren van leefbaarheid*

J. Sloothaak, H.J. den Hollander
19 juli 2017

Projectplan

Stimulering soorten van het agrarisch landschap *Optimaliseren van de leefbaarheid*

Inhoudsopgave

1	Inleiding _____	2
2	Probleem- en doelstelling _____	3
3	Organisatiestructuur _____	4
4	Maatregelen _____	6
5	Beoogde resultaten _____	6
6	Communicatie _____	7
7	Begroting _____	7
8	Afbakening _____	8
	Bijlage: Prioritaire soorten per type leefgebied _____	9

1 Inleiding

Al in 2007 werd voor het eerst gesproken over een leefgebiedenbenadering als aanvulling/alternatief op de soortgerichte benadering. Destijds werd Nederland door LNV onderverdeeld in 9 leefgebieden. In Brabant zijn 6 verschillende soorten leefgebieden voor planten en dieren. Het gaat om de leefgebieden:

- beekdalen
- zandgronden
- stad en dorp
- agrarisch landschap,
- rivieren en voormalige zeearmen
- laagveenzoom.

Hiervoor zijn 6 leefgebiedsplannen opgesteld met maatregelen voor verbetering van de biodiversiteit.

Het leefgebiedsplan agrarisch landschap bestaat uit twee uitwerkingsplannen (Akkerbouwgebieden op zeelei¹; Zand- en rivierkleigronden²) en een herzieningsnotitie³. Deze drie documenten vormen de basis tot het instandhoudings- en ontwikkelingsbeleid van soorten die in het agrarisch landschap van Noord-Brabant voorkomen. In deze stukken zijn zoekgebieden aangeduid die onderscheiden zijn op basis van landschappelijke kenmerken (bijvoorbeeld bodem, mate van bomenrijen en houtwallen) en verspreidingsgegevens van broedvogels. Deze zoekgebieden zijn te vinden in het kaartje in figuur 1. Naast de zoekgebieden zijn prioritaire doelsoorten aangewezen, die zijn bepaald aan de hand van het rijks- en provinciaal beleid en worden voorbeelden gegeven van maatregelen die een mogelijk biotoopverbeterend effect hebben op de leefgebieden van de verschillende doelsoorten.

Het Coördinatiepunt Landschapsbeheer werkt al lange tijd samen met verschillende vrijwilligersgroepen, gemeentes en agrarische natuurverenigingen en ondersteunt hen in doelgerichte maatregelen tot het behoud van verschillende soorten in het agrarisch landschap en daarmee de biodiversiteit. Deze bestaande aanpak is effectief en efficiënt en past bovendien binnen de kaders van het soortenbeleid van de provincie Noord-Brabant, met name in de leefgebiedenbenadering en het Leefgebiedsplan Agrarisch Landschap.

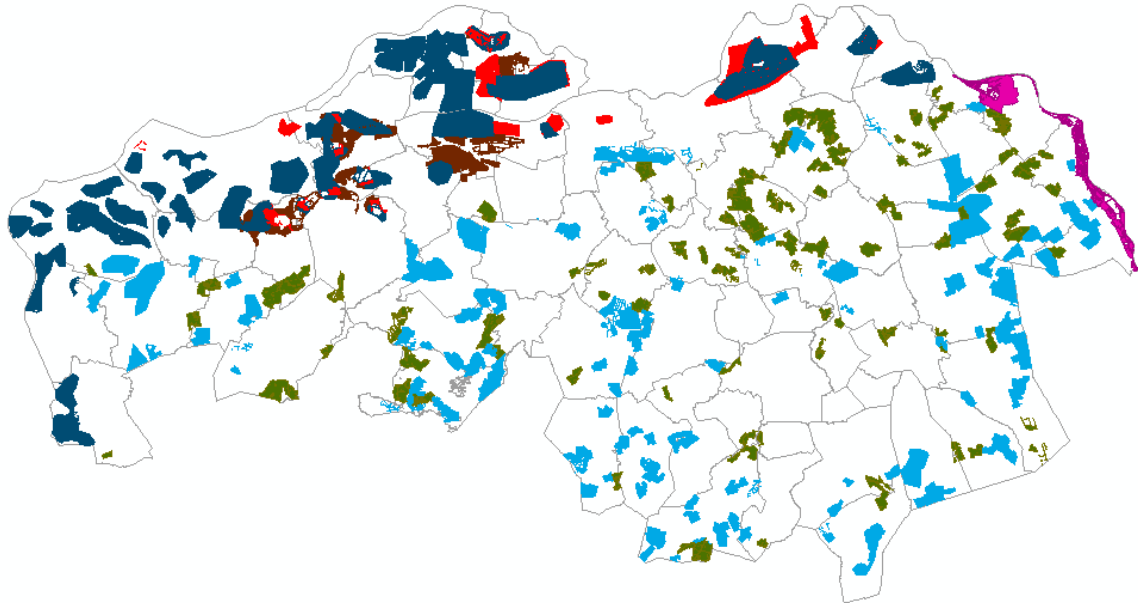
Met dit projectplan doen wij een aanbod om projecten voor prioritaire soorten van het agrarisch landschap, geïnitieerd door vrijwilligersgroepen en/of agrarische natuurverenigingen, op te schalen en uit te voeren in de periode 2017 tot en met 2019. Het Coördinatiepunt Landschapsbeheer zal deze projecten coördineren, in overeenstemming brengen met het Leefgebiedsplan Agrarisch Landschap en daardoor subsidiabel maken in het kader van Uitvoeringsprogramma Biodiversiteit en Leefgebieden (2017). Wij zullen hier uit eigen middelen een cofinanciering tegenover

¹ Eekelen & Heuks, 2008. Leefgebieden in het Brabantse akkerbouwgebied op zeelei. Bureau Waardenburg, Culemborg.

² Heunks et al., 2009. Uitwerkingsplan leefgebied agrarisch landschap in Noord Brabant. Onderdeel zand- en rivierkleigronden. Bureau Waardenburg, Culemborg.

³ Braam, et al., 2010. Aanpassingen Leefgebiedsplan Agrarisch Landschap. Notitie over herziening doelsoorten, gebieden en maatregelen. Provincie Noord-Brabant, 's-Hertogenbosch.

zetten. In dit projectplan zijn een probleemstelling, de beoogde maatregelen, de wijze van uitvoering en een begroting opgenomen.

Figuur 1: Zoekgebieden leefgebied agrarisch landschap (Bruinpaars: laagveengebied; Rood: open graslandgebieden op klei; Donkerblauw: open akkergebieden op klei; Lichtblauw: open tot halfopen zandgebieden; Groen: besloten tot halfopen zandgebieden; Paars: maasheggen).

2 Probleem- en doelstelling

Het aantal soorten en de gunstige staat van instandhouding ervan, nemen in het agrarisch gebied af. Vooral omdat het leefgebied als geheel niet meer aan de, door de verschillende soorten, gestelde eisen voldoet. Het soortenbeleid van de provincie tracht via extra maatregelen op korte termijn de meest bedreigde soorten voor uitsterven te behoeden. Op lange termijn streeft de provincie ernaar om alle bedreigde soorten dieren en planten weer een geschikte leefomgeving te bieden.

Het Coördinatiepunt Landschapsbeheer wil door het initiëren en ondersteunen van projecten, uit te voeren in samenwerking met lokale organisaties, een essentiële bijdrage leveren aan de door de Provincie Noord-Brabant onderkende problematiek en de doelstellingen uit het soortenbeleid. De soorten en leefgebiedtypen die daarvoor in aanmerking komen zijn opgenomen in de bijlage van dit projectplan.

Er worden ruim 163 deelprojecten beoogd in de periode 2017 tot en met 2019.

De maatregelen zijn tweeledig.

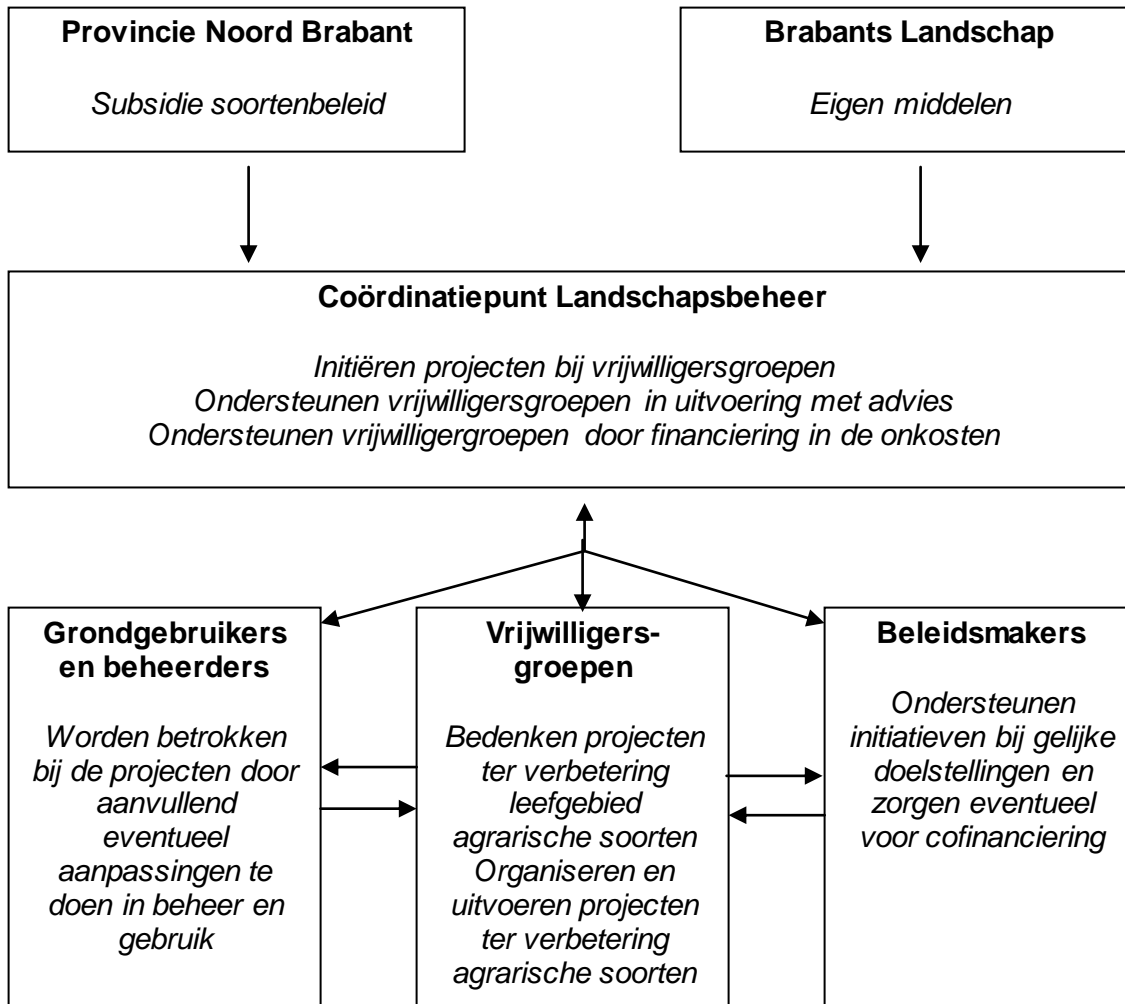
Ten eerste kunnen met het beschikbare geld acuut bedreigde populaties behouden blijven door het treffen van beschermingsmaatregelen ten gunste van nest- en schuilgelegenheid of voedselvoorziening. Deze noodmaatregelen streven op de eerste plaats geen duurzame instandhouding van een soort na, maar de instandhouding van bedreigde populaties.

Ten tweede kunnen met de beschikbare gelden biotoopverbeterende maatregelen getroffen worden op betrekkelijk kleinschalig niveau. Het gaat hier om projecten die budgettair relatief klein zijn.

Het gaat hier dus niet primair om herstel van biotopen door gebiedsinrichting en bijkomstig grondverzet, enzovoorts. Door kleine maatregelen uit te voeren in een biotoop dat al gedeeltelijk geschikt is, kunnen specifieke soorten duurzaam in stand worden gehouden. Bij deze vorm van biotoopverbetering kan samenwerking met andere belanghebbenden noodzakelijk zijn. Door contacten te leggen en te onderhouden met grondgebruikers, beheerders en beleidsmakers (agrariërs, waterschappen, gemeente, woningbouwcoöperaties) kan samen opgetrokken worden in de biotoopverbetering. De maatregelen die genomen zijn door de vrijwilligersgroepen worden daardoor aangevuld met maatregelen van derden of wijzigingen in hun beheer. Bewustwording van en begrip voor de soorten en het biotoop kunnen daardoor leiden tot een betere bescherming ervan.

3 Organisatiestructuur

De beoogde organisatiestructuur en werkwijze voor de verschillende deelprojecten zal bestaan uit drie niveaus, waarin zes hoofdgroepen te onderscheiden zijn. Deze zijn schematisch weergegeven in figuur 2.

Figuur 2: Organisatiestructuur projecten soorten agrarisch landschap

Het Coördinatiepunt Landschapsbeheer wil de uitvoering van het soortenbeleid door lokale organisaties als overkoepeld orgaan organiseren. De lokale organisaties kunnen bestaan uit vrijwilligersgroepen, agrarische natuurverenigingen, vogelwerkgroepen, natuurwerkgroepen en dergelijke. Dit door nauw onderling contact met verschillende groepen die door de hele provincie actief zijn. Het Coördinatiepunt Landschapsbeheer helpt in de ideevorming en opzet van verschillende projecten van de groepen, maar de groepen zelf zijn in principe initiatiefnemer voor een bepaald deelproject. Door het geven van ondersteuning van het Coördinatiepunt Landschapsbeheer kunnen lokale organisaties op effectieve wijze hun projecten ten uitvoer brengen. In de uitvoering is ook inbegrepen het samenwerken met andere belanghebbenden zoals grondgebruikers en beheerders van gronden en objecten (agrariërs, particulieren, waterschappen, gemeentes, woningbouwcoöperaties, en dergelijke). Het Coördinatiepunt Landschapsbeheer ondersteunt in het leggen en onderhouden van contacten. Door vrijwilligersgroepen en aangrenzende grondgebruikers samen op te laten trekken in het treffen van biotoopverbetering en/of soortbescherming, kunnen de getroffen maatregelen effectiever uitpakken en ontstaat een basis voor duurzame instandhouding van de soorten. Door ook samenwerking te zoeken met beleidsmakers van bijvoorbeeld

gemeentes en waterschappen, kan cofinanciering in bepaalde projecten gezocht worden en beleidsmatige bescherming op de langere termijn bewerkstelligd worden. Daarnaast zal het Coördinatiepunt Landschapsbeheer naar de vrijwilligersgroepen toe fungeren als financier voor de kosten, welke het Coördinatiepunt op haar beurt weer haalt uit de subsidiegelden en uit eigen middelen (onder andere uit de gelden van de Nationale Postcode Loterij).

4 Maatregelen

De beschermingsmaatregelen die in dit project voorzien zijn, komen ten goede van 10 beschermingsgroepen, die zijn samengesteld op basis van de biotoop en de soortgroep. Per beschermingsgroep zijn bepaalde maatregelen mogelijk die verbetering van het biotoop of acute bescherming van een soort als doel hebben. Niet alle beschermingsgroepen zijn opgenomen in deze aanvraag. Voor soorten waarvan de ervaring leert dat vrijwilligersgroepen hier geen maatregelen voor treffen, zijn geen deelprojecten begroot.

Per project wordt in samenwerking met de vrijwilligersgroep een projectplan gemaakt en ingediend bij het Coördinatiepunt Landschapsbeheer. Naast reeds beproefde maatregelen laat dit projectplan ook ruimte voor ontwikkeling van en experimenten met nieuw te ontwikkelen maatregelen, die de soortbescherming in de toekomst ten goede kunnen komen. Minimaal 90% van de begrote kosten moeten ten goede komen van biotoopverbeterende maatregelen voor de doelsoorten van het project. Maximaal 10% kan besteed worden aan coördinatie en/of communicatiekosten. Een projectplan van een deelproject bevat achtereenvolgens een probleemstelling, de uit te voeren maatregelen, een wijze van monitoring en een begroting.

De mogelijke maatregelen per beschermingsgroep zijn opgenomen in bijlage 2 'sluitende begroting met onderbouwing' van deze aanvraag. Dit zijn maatregelen die gebaseerd zijn op reeds succesvolle resultaten.

5 Beoogde resultaten

In hoofdzaak heeft dit project als doel dat de prioritaire soorten en daarmee de algehele biodiversiteit in het agrarisch landschap behouden blijven. Dit spitst zich toe op de twee doelstellingen van de provincie: instandhouding van de acuut bedreigde soorten aan de ene kant (door het voorzien in vervangende nest- en schuilgelegenheid en voedselvoorziening), en biotoopverbetering op lange termijn aan de andere kant. In het bereiken van deze doelstellingen zal waar mogelijk samenwerking worden gezocht met andere betrokkenen.

De verschillende beschermingsgroepen en het beoogde aantal uit te voeren deelprojecten zijn opgenomen in bijlage 2 'sluitende begroting met onderbouwing' van deze aanvraag. Per maatregel is een maximaal uit te keren bedrag opgenomen. Deze begrotingsbedragen zijn in principe voldoende om een deelproject succesvol uit te voeren. Het uitkeringsmaximum kan er in bepaalde gevallen voor zorgen dat er actief gezocht moet worden naar cofinanciering.

Daarnaast lift op dit project mee dat de bewustwording in soortenbescherming verder kan worden vergroot. Doordat de vrijwilligersgroepen hun projecten met de omgeving en de belanghebbenden uitdragen, kunnen meer mensen enthousiast gemaakt worden en

beter bewust worden van hun eigen handelen en mogelijkheden. In het project zal veelvuldig de lokale pers ingelicht worden waarbij naamsvermelding van de Provincie zal worden gemaakt.

6 Communicatie

In haar lezingen zal het Coördinatiepunt Landschapsbeheer aandacht besteden aan dit project. Dergelijke lezingen worden doorgaans gegeven aan alle betrokken vrijwilligers, agrariërs, gastgevers van uilennestkasten, overige betrokkenen en geïnteresseerden. Ondersteuning van de Provincie Noord-Brabant zal daarin duidelijk (met gebruik van het logo) onder de aandacht worden gebracht.

Daarnaast zal er – in geval van succes – een persbericht worden opgesteld. Dit bericht wordt verzonden aan verschillende lokale kranten in de omgeving van de broedlocatie (de exacte locatie wordt hierbij in principe niet vermeldt). Ook hierin wordt aandacht gegeven aan de subsidieverstrekking door de Provincie Noord-Brabant.

Ook in de *'Nieuwsbrief Landschapsbeheer'* zal aandacht worden besteed aan dit project. Deze nieuwsbrief is bij uitstek het medium waar de opzet van deelprojecten en de behaalde resultaten in vermeld kunnen worden. Deze nieuwsbrief wordt verspreid onder vrijwilligers, natuurwerkgroepen, agrariërs en overige geïnteresseerden in vrijwillig landschapsbeheer.

Bij projecten die goed zichtbaar zijn in het landschap zal, indien passend, een infopaneel geplaatst worden. Bij kleinere objecten, die wel zichtbaar zijn maar bijvoorbeeld slechts een onderdeel vormen van een project, kan gekozen worden voor het plaatsen van een herkenningsschildje. Een dergelijk schildje willen wij in samenwerking met de Provincie Noord-Brabants ontwikkelen.

7 Begroting

De kosten voor het project zijn geraamd op € 294.475,-- Hierbij is er van uitgegaan dat de gestelde ambitie van het Coördinatiepunt Landschapsbeheer gehaald wordt. Met andere woorden dat het aantal beoogde deelprojecten allen worden uitgevoerd.

De uitbetaling aan de vrijwilligersgroepen zal plaatsvinden op werkelijk gemaakte kosten, waarbij wel rekening wordt gehouden met het maximaal per project uit te keren subsidiebedrag. De geraamde (en dus maximale) kosten per project, alsook het aantal te verwezenlijken deelprojecten, staan in bijlage 2 'sluitende begroting met onderbouwing' van deze aanvraag. Het totaal beoogde budget heeft alleen betrekking op de uit te voeren maatregelen.

In de begroting is € 30.000,-- opgenomen uit de eigen middelen van Brabants Landschap. Het voorlichten, instrueren en begeleiden van de vrijwilligersgroepen en de administratie wordt uitgevoerd door het Coördinatiepunt Landschapsbeheer.

De kosten voor coördinatie, begeleiding en administratie zijn geen onderdeel van deze aanvraag, omdat deze zijn opgenomen in uw opdracht 'Leveren prestaties op het gebied van natuur en landschap' (gunningsbrief van Provincie Brabant 18-12-2013, kenmerk 3503343). Deze werkzaamheden worden beschreven in het werkplan voor 2016 t/m 2017. Een werkplan voor de jaren 2018 en 2019 moet nog worden opgesteld.

Een tabel van de financiering van de beoogde projecten, alsmede de aan te vragen subsidie in het kader van de Beleidsregel uitvoering soortenbeleid Noord-Brabant is te vinden in tabel 1.

Tabel 1: Overzicht financiering projecten 'Stimulering soorten van het agrarisch landschap'

INKOMSTEN		UITGAVEN	
Subsidieverzoek Beleidsregel uitvoering soortenbeleid Noord-Brabant	€ 264.475,--	Ambitie deelprojecten maatregelen agrarische soorten	€ 294.475,--
Eigen middelen Brabants Landschap	€ 30.000,--		
Totaal inkomsten 2017-2019	€ 294.475,--	Totaal uitgaven 2017-2019	€ 294.475,--

8 Afbakening

Bij de uitvoering van iedere maatregel binnen dit project zal worden gekeken of alternatieve financieringsmogelijkheden aan de orde zijn. De zoekgebieden zijn namelijk bewust niet gezuiverd van overlap met andere beleidsvelden. Zo kan de Subsidieregeling Verbindingen en Landschap Noord Brabant, Stimuleringskader Groenblauwe Diensten, Poelen.nu, Agrarisch Natuur- en Landschapsbeheer (ANLb) alternatieve maatregelen bieden. De maatregelen die in het kader van deze regelingen kunnen worden uitgevoerd zijn met name gericht op het aanleggen, inrichten van nieuwe biotopen of het grootschalig vergroten of verbeteren van bestaande biotopen. De maatregelen die in het kader van dit projectplan voor ogen gehouden worden bestaan uit het kleinschalig verbeteren van bestaande biotoop of het acuut in stand houden van bedreigde populaties.

Bijlage: Prioritaire soorten per type leefgebied

	Beschermingsgroep LAL	Prioritaire soorten	Leefgebied	Beschermingsmaatregelen	Aantal beoogde projecten (3 jaar)	Maximale bijdrage per project	Totale kosten begroot
2	Oever- en waterplanten	Spits fonteinkruid Paarbladig fonteinkruid Plat fonteinkruid Etc.	ADE A DE	Financiering via separate projectsubsidies: "Poelen.nu" Zie maatregelen beschermingsgroep Amfibien			
6	Solitaire bijen en hommels	Gelderse zandbij Zuidelijke gouden groefbij	DE DE	Creëren insectenmuur *	6	€ 500,00	€ 3.000,00
9	Onderwaterfauna en slakken	Kleverige poelslak Platte schijfhoren Schele engerd Fijngeribde grasslak Grote modderkruiper	ABDE ABDE ABDE DE ABD	Aanpassing en inrichting oevers Zie maatregelen beschermingsgroep Amfibien	2	€ 5.000,00	€ 10.000,00
11	Amfibieën & reptielen	Rugstreepad Heikikker Boomkikker Kamsalamander Knoflookpad Poelkikker Vinpootsalamander Alpenwatersalamander Muurhagedis	ABCDE ABDE DEF DEF DEF DE DE DE	Kleinschalig onderhoud en herstel poelen Creëren blad en takkenhopen Instandhouding en herstel muren kerkhof Financiering via separate projectsubsidies: "Subsidiering Verbindingen en Landschap Noord Brabant" "Stimuleringskader Groenblauwe diensten" "Poelen.nu"	6 6 1	€ 3.000,00 € 200,00 € 5.000,00	€ 18.000,00 € 1.200,00 € 5.000,00
13	Oever- en watergebonden vogels	Slobeend Graspieper Watersnip Zwarte stern Lepelaar Grote gele kwikstaart Oeverwaluw Visdief Ijsvogel	A ABCD ABD A A BCD BCDEF	Creëren tijdelijke oeverwaluwanden Plaatsing kunstmatige oeverwaluwanden * Creëren flauwe oevers Uitleggen nestvlotjes Plaatsen nestkasten Plaatsing ijsvogelwand Onderhoud broedwanden	4 3 10 2 14 8 8	€ 3.000,00 € 10.000,00 € 1.000,00 € 500,00 € 600,00 € 3.000,00 € 500,00	€ 12.000,00 € 30.000,00 € 10.000,00 € 1.000,00 € 8.400,00 € 24.000,00 € 4.000,00
14	Grasland- en akkervogels	Graspieper Kievit Veldleeuwrik Kneu Patrijs Grauwe gors Wulp Kwartelkoning Grutto Paapje Watersnip Roodborsttapuit Grauwe klauwier	ABCD BCD BCD BCDEF BCDEF BCDEF BC BD BD BD ABD BDEF EF	Aanplant heggen en struweel ed. tbv patrijs Vernattingsmaatregelen Financiering via separate projectsubsidies: "Vrijwillige weidevogel- en uilenbescherming" "Maatwerk voor weide- en akkervogels" Financiering via andere subsidieregelingen: "Subsidiering Verbindingen en Landschap Noord Brabant" "Stimuleringskader Groenblauwe diensten" "Agrarisch Natuur- en Landschapsbeheer (ANLb)"	8 3	€ 5.000,00 € 10.000,00	€ 40.000,00 € 30.000,00
15	Erfvogels en uilen	Kerkuil Steenuil Boerenwaluw Huiswaluw Gierzwaluw	ABCDEF ABCDEF ABCDEF ABCDEF	Plaatsen mestplankjes zwaluw Creëren modderpoelen Plaatsen zwaluwtil * Plaatsen zwaluwdraden Plaatsen nestkommetjes Aanleg overhoekjes Financiering via separate projectsubsidies: "Vrijwillige weidevogel- en uilenbescherming" "Erven plus"	10 10 4 10 10 10	€ 100,00 € 100,00 € 6.000,00 € 600,00 € 400,00 € 500,00	€ 1.000,00 € 1.000,00 € 24.000,00 € 6.000,00 € 4.000,00 € 5.000,00
16	Struweelvogels	Grote lijster Geelgors Ransuil Zomertortel Steenuil Nachtegaal	EF EF EF EF ABCDEF EF	Kleinschalig onderhoud houtwallen en bosjes Financiering via separate projectsubsidies: "Subsidiering Verbindingen en Landschap Noord Brabant" "Stimuleringskader Groenblauwe diensten" "Agrarisch Natuur- en Landschapsbeheer (ANLb)"	6	€ 2.000,00	€ 12.000,00
17	Oeverzoogdieren	Waterspitsmuis Ondergrondse woelmuis	ABCDEF DEF	Inventarisatiemateriaal Inrichting stapstenen Kleinschalig en gefaseerd oeverbeheer	4 1 4	€ 250,00 € 10.000,00 € 1.500,00	€ 1.000,00 € 10.000,00 € 6.000,00
18	Vleermuizen	Grijze grootvleermuis Ingekorven vleermuis Laatvlieger Rosse vleermuis	ABCDEF ABCDEF ABCDEF ABCDEF	Plaatsen vleermuiskasten Aanpassing gebouwen voor overwintering Creëren winterverblijven (bunkers/kelders) * Financiering via separate projectsubsidies: "Meldingsnetwerk Vleermuizen en steenmarters"	5 5 3	€ 75,00 € 500,00 € 7.500,00	€ 375,00 € 2.500,00 € 22.500,00

* Cofinanciering vereist

Totaal aantal deelprojecten

163

€ 291.975,00

Monitoringsplan

Stimulering soorten van het agrarische landschap 2017-2019

Optimaliseren van leefbaarheid

Monitoring vindt plaats om aan te geven wat het effect van de genomen maatregel(en) is op de doelsoort(en).

Bij alle deelprojecten zal in de beschikking worden aangegeven dat na realisatie van het deelproject monitoring jaarlijks (gedurende 5 jaar) plaats moet vinden. Monitoring vindt plaats door de vrijwilligers van de organisatie die de aanvraag voor een LAL deelproject hebben gedaan / het deelproject uitvoeren.

De monitoring wordt afgestemd op het soort maatregel en de doelsoort waar de maatregelen voor zijn uitgevoerd. Deze zullen per LAL-deelproject verschillen.

Vanuit het Coördinatiepunt Landschapsbeheer zal informatie worden verstrekt en begeleiding plaats vinden over de wijze van monitoring. Indien nodig worden cursussen georganiseerd om de vrijwilligers de juiste kennis en ervaring aan te leren.

Jaarlijks zal door middel van een enquête aan de aanvrager van het deelproject gevraagd worden op het resultaat van de monitoring.

Onderstaande vragen zullen onderdeel zijn van de enquête:

1. Hebben de doelsoort(en) profijt van de genomen maatregelen?
  - Nog niet, maar in de toekomst waarschijnlijk wel
  - Ja
  - Nee
  - Onbekend
2. Wie heeft de monitoring uitgevoerd?
  - De aanvragende organisatie van dit (deel)project
  - De vrijwilligers van de w-, u, l-groep
  - Een medewerker van een gemeente of waterschap
  - Anders:
3. Hoe is dit gedaan?
  - De aanwezigheid van de doelsoort(en) registreren.
  - Aantal broedgevallen van de doelsoort(en) bepalen.
  - Het broedsucces (overleving jongen) van de doelsoort(en) bepalen.
  - Anders:
4. Wat is het resultaat?
  - Doelsoorten maken gebruik van de genomen maatregelen
  - We gaan de maatregelen verbeteren
  - We gaan het beheer verbeteren
  - Doelsoorten maken geen gebruik van de genomen maatregelen
  - Onbekend